

ONTOGENEZNING ILK BOSQICHLARIDA EGIZAKLAR PSIXOLOGIYASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Toyirova Shahlo Izatovna

Buxoro davlat Pedagogika instituti

E-mail: toyirova@mail.ru

ANNOTASIYA

Ushbu maqolada ontogenezning ilk bosqichlarida kuzatiladigan psixologik o'zgarishlarning egizaklar misolida ochib berishga yo'naltirilgan bo'lib asosiy muammo sifatida mazkur yoshlarda egizaklarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarning nazariy -amaliy jihatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ontogenez, egizak, monogizota, dizigota, o'sish, rivojlanish, qobiliyat, muloqot, moslashish, faollik.

АННОТАЦИЯ

В данной статье в качестве основной проблемы раскрываются теоретические и практические аспекты факторов, влияющих на развитие близнецов у этих молодых людей, направленных на выявление психологических изменений, наблюдаемых на ранних этапах онтогенеза у близнецов.

Egizaklarning tug'ilishi ularning to'g'ri rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan muayyan haqiqiy qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Egizak farzandli onaning tashvishi bir bolali onadan ko'ra ko'p. Oilada bir vaqtning o'zida ikkita bir xil (yoki mutlaqo bir xil bo'lmagan) mavjudot o'sgan psixologik xususiyatlar birgalikda egizak vaziyat deb ataladi, bu esa bolaning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu, birinchi navbatda, shaxsning rivojlanishi va uning markaziy shakllanishi - o'z-o'zini anglash bilan bog'liq.

Bolaning o'z O'zini anglashi, ob'ektlar va boshqa odamlar dunyosidan o'zini tanlashi sekin va murakkab jarayondir. Bolalikda allaqachon biror narsa yoki o'yinchoq bilan manipulyatsiya qilish, bola bu harakatlarning sababi ekanligini anglay boshlaydi va shu bilan ob'ektni ham, o'zini ham bilishni o'rganadi. Bu davrda bolaning xatti-harakati kattalar orqali yoki u bilan hamkorlikda amalga oshiriladi. Ota-onalar bolaga o'z xohish-irodasini yuklaydi, kun tartibini belgilaydi, o'tkazib yuboradi, yotqizadi, ovqatlantiradi va ko'ngil ochadi. Ota-onalar bolaga ism qo'yishadi va unga javob berishga o'rgatadi. Ular oilada bolaning ruhiyatining rivojlanishi bog'liq bo'lgan hissiy muhitni yaratadi. Bola mustaqil yurishni boshlashi bilanoq, kattalar bilan

munosabatlarning yangi shakli paydo bo'ladi, o'zini o'zi bilish uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'ladi.

Kelajakda nutqning rivojlanishi bilan bog'liq holda va uning tufayli bolaning o'zi haqidagi g'oyalari yanada aniqroq bo'ladi, ma'lum bir tizimda shakllana boshlaydi. Ammo faqat uch yoshga kelib, I olmoshining kelishi bilan tashqi dunyodan ajralib turish, o'z harakatlaridan ajralib turish va bu harakatlarning sababi sifatida o'zini anglash jarayoni tugaydi. Bu davrga qadar bola o'zini ismi bilan chaqiradi, ya'ni kattalar unga murojaat qilib, u haqida gapiradi.

3 yoshdan boshlab bolaning ijtimoiy doirasi kengaya boshlaydi. Avvaliga boshqa bolalar bilan qo'rqqoq aloqalar u uchun tobora mazmunli bo'lib qoladi. Bilan qo'shma o'yinda ular bilan u ma'lum bir rolni o'z zimmasiga olishni va o'z xatti-harakatlarini bolalar o'yin jamoasining talablari bilan bog'lashni o'rganadi, bu bola uchun tengdoshlari bilan guruh hamkorligining birinchi modelidir. Yangi faoliyatda, yangi muloqot sharoitida bola o'zining ichki dunyosini va unga bo'lgan munosabatini oladi, bu o'z-o'zini anglash kabi shaxsiy komponentning ma'lum darajada shakllanishini ko'rsatadi Egizaklarning aqliy rivojlanishi yolg'iz bolalarning rivojlanishi bilan bir xil qonuniyatlarga bo'ysunadi, lekin egizaklar holati tufayli ba'zi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Egizaklarni o'rab turgan muhit oddiy bolanikidan farq qiladi. Tug'ilgan paytdan boshlab har bir egizak o'z egizaklari bilan yaqin va doimiy aloqada bo'ladi, ular ham (monozigot juftliklarida) u bilan bir xil ko'rinishga ega. Taxminan 5 oydan 6 oygacha egizaklar bir-birining borligini bilishadi. Xonada onaning borligi bolani ko'pincha tinchlantirgani kabi, hatto uni qo'llariga olmaganda ham, xuddi shu tarzda, bir egizak chiqaradigan tovushlar va harakatlar ikkinchisiga o'zini shunday his qilish uchun etarli. yolg'iz emas. Shoshilinch ishlar bilan band bo'lgan ota-onalar bunga umid qilishadi va egizaklarni o'z holiga qo'yishni boshlaydilar. Ba'zida bir bolaning yig'lashi avtomatik ravishda boshqasining xushyoqish yig'lashiga olib keladi. Vaqt o'tishi bilan siz bir egizakning boshqasining kayfiyatiga tobora kuchayib borayotgan ta'sirini sezishingiz mumkin. G'o'ng'irlash paydo bo'lganda, egizaklar bir-biri bilan "gaplashayotgani" ko'rinadi.

Egizaklar o'rtasidagi doimiy aloqa ularning shaxsiyatining rivojlanishida muhim omilga aylanadi. Ushbu aloqaning oqibatlaridan biri egizaklarning empatiya qilishning ajoyib qobiliyatidir. Bu monozigot egizaklarga ko'proq xosdir. Bu qobiliyat go'daklik davrida, egizak juftlik a'zolari bir-birlarining kayfiyatini his qila boshlaganlarida paydo bo'ladi. Bu yoshda uning asosiy mexanizmi taqliddir.

Egizaklar hayotining birinchi yilining oxiriga kelib, ularning bir-biriga munosabatining o'ziga xos shaklini sezish mumkin. Bolalar bir-biriga qarashadi, egizakning tanasining qismlariga tegadilar va boshqa bolalar kabi o'ynaydilar, ba'zan ular qo'llari bilan "tasvir" ga tegib, oyna bilan o'ynaydilar. Er-xotin a'zolari o'rtasidagi

aloqalar bu bilan cheklanmaydi: agar kattalar ulardan biri bilan jonli o'ynasa, ikkinchisi o'z egizakiga taqlid qiladi, kuladi, qo'llarini yuqoriga tortadi, go'yo o'zi o'yinning bevosita ishtirokchisi. Xuddi shunday xatti-harakatlar egizaklardan biri jazolanganda kuzatiladi. Shu bilan birga, ikkinchisi o'zini aybdor odam kabi tutadi: u yig'laydi va hatto jazo juda og'ir bo'lsa, "og'riqli" joyni ishqalashi mumkin. Biri jismonan shikastlangan bo'lsa, ikkinchisi ham ranjydi va u kattalardan hamdardlikni talab qiladi.

Ularning nutqining rivojlanishi egizaklarning rivojlanishining o'ziga xos shartlari bilan chambarchas bog'liq. Gap shundaki, egizak vaziyatning o'zi egizaklarning nutq rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydi.

1. Egizaklar birinchi so'zlarini taxminan 2 yoshu 1 oyda ayta boshlaydi. Frantsuz tadqiqotchisi R. Zazzo o'rtacha hisobda egizaklar birinchi so'zlarni 2 yosh 6 oyda gapira boshlashini ko'rsatadigan natijalarga erishdi, birinchi so'zlarni taxminan 1 yoshda ishlatish norma hisoblanadi.

2. Egizaklar bir tug'ilgan bolalarga qaraganda ko'proq artikulyatsiyaning turli xil buzilishlariga ega.

3. Egizaklarning so'z boyligi o'sha yoshdagi yolg'iz tug'ilgan bolalarnikiga qaraganda kambag'al. U, asosan, ot, ergash gap va kesimdan iborat.

4. Egizaklarda kengaytirilgan ijtimoiy nutqning rivojlanishida nuqsonlar mavjud. Ularning gaplarining grammatik tuzilishi, odatda, fe'llarni tushirib, ot va qo'shimchalardan foydalanishga asoslanadi. Kommunikativ nutqning rivojlanishidagi kechikishlar ayniqsa kuchli: egizaklar, qoida tariqasida, faqat to'g'ridan-to'g'ri ularga qaratilgan nutqni idrok etadilar, ularning o'zlari nutq so'zlarida faollik ko'rsatmaydi.

5. Egizaklar ko'pincha avtonom nutq deb ataladi, ularning asosiy xususiyati umumiy qabul qilinmagan ma'noga ega bo'lgan so'zlarni ishlatishdir, lekin egizak juftlikning faqat ikkita a'zosi tushunadigan tildir. Avtonom nutqda qo'llangan so'zlar vaziyatga qarab o'z ma'nosini oladi.

Egizaklar nutqining rivojlanishining o'ziga xosligi ularning aqliy rivojlanishining o'ziga xos holati, ya'ni egizak holati va ota-onalarning ularga bo'lgan munosabati bilan izohlanadi.

Egizak vaziyatning nutqning rivojlanishiga o'ziga xos ta'siri, nutqning asosiy vazifasi - kommunikativ - ularda qandaydir o'ziga xoslikka ega ekanligida namoyon bo'ladi. Odatda yolg'iz bola doimo kattalar davrasida bo'lganligi sababli, u ularni tushunish va o'zi tushunish uchun oddiy ijtimoiylashtirilgan nutqni o'zlashtirishga majbur bo'ladi. Bir xil yoshdagi doimiy sherigi va bir xil darajadagi aqliy va jismoniy rivojlanish darajasiga ega bo'lgan egizaklar bunday ehtiyojga ega emaslar, chunki ular, qoida tariqasida, bir-birlarini tushunish uchun o'zlarining vositalarini topadilar. Bunday holda, "avtonom nutq" yoki, shuningdek, "maxfiy nutq" yoki "kriptofaziya"

ham harakat qilishi mumkin. Nutqning bu shakli asosiy xususiyatga ega - egizaklar ishlatadigan soʻzlar “mahalliy” maʼnoga ega boʻlib, faqat ikkalasi uchun tushunarli va boshqalar uchun tushunarsiz.

Oʻzining grammatik va leksik tuzilishi nuqtai nazaridan avtonom nutq bola nutqini rivojlantirishning eng dastlabki shakllaridan biridir. Ammo bunday nutq shakllari kengaytirilgan nutqqa aylanadigan yolgʻiz tugʻilgan bolalardan farqli oʻlaroq, ular egizaklarda mustahkamlanadi, chunki ularga asoslangan muloqot ikkala egizakni ham qoniqtiradi. Oʻzaro tushunish uchun ularga kattalarning murakkab tili umuman kerak emas. Ushbu turdagi aloqa qanchalik mustahkam boʻlsa, egizaklar bir-biriga shunchalik kuchli bogʻlanib qoladilar va goʻyo oʻzlarini boshqa odamlardan toʻsadilar. Tadqiqotlar shuni koʻrsatdiki, egizaklarning oʻziga xos soʻz boyligi nisbatan katta, shuning uchun ularning xotirasi yaxshi rivojlangan. Lekin tushunchalar va soʻzlar oʻrtasidagi bogʻlanishni bilish, til grammatikasini oʻzlashtirish meʼyorga toʻgʻri kelmaydi. Buni asosan atrof-muhitdan zaruriy tuzatishlar yoʻqligi bilan izohlash mumkin. Bu egizaklarda intellektual va nutqning kechikishining asosiy sabablaridan biridir, chunki nutq rivojlanishining kechikishi muqarrar ravishda nutq bilan bogʻliq intellektual funktsiyalarning rivojlanishida kechikishni keltirib chiqaradi, psixologlar buni “ogʻzaki intellect” deb atashadi.

Shunday qilib, egizaklar holatining oʻziga xos taʼsiri egizaklarning intellektual va nutq rivojlanishida oʻziga xos kechikishini keltirib chiqaradi. Boshqa tomondan, egizaklarning kuchli oʻzaro bogʻlanishi va egizak juftlik aʼzolarining oʻzaro bogʻliqligi ularning nutq rivojlanishining yaqinlashishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI: (REFERENCES)

1. Twin and Triplet Psychology A professional guide to working with multiples Edited by Audrey C.Sandbank London and New York First published 1999
- 2.Сергиенко Е.А. и др. «Развитие близнецов и особенности их воспитания», М: РАН, 1996
3. Тойирова Ш. Ўзбек oilalarda egizak farzandlarni tarbiyalashdagi ўziga xos psixologik muammolar //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. I (2). – С. 122-125.
4. Izatovna, T. L., & Izatovna, T. S. (2021, February). PSYCHODIAGNOSTIC BASES OF THE STUDY OF TWINS IN PSYCHOLOGY. In E-Conference Globe (pp. 98-104).

5. Izatovna, T. S. (2021). THE INFLUENCE OF PSYCHOGENETIC FACTORS ON THE UPBRINGING OF TWINS IN UZBEK FAMILIES. ResearchJet Journal of Analysis and Inventions, 2(05), 297-303.
6. Izatovna, T. S. (2021). PSYCHOLOGICAL APPROACHES OF PARENTS IN THE UPBRINGING OF TWINS IN UZBEK FAMILIES. ResearchJet Journal of Analysis and Inventions, 2(05), 82-87.
7. Izatovna, T. S. (2022). Theoretical and Scientific Approach to the Psychology of Adolescent Twins in the Process of Social Adaptation. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY, 3(2), 51-57.